

Sažetak

Stjepan Ivšić, pokojni sveučilišni profesor
UDK 801.1:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen 11. lipnja 1988,
prihvaćen za tisak 6. listopada 1988.

About the »Orthographic Suggestions« of the Board for the Croatian Language and the
»Separate Opinion« by Dr. Marijan Stojković.

Author lists arguments in favor of phonological principle in the orthography of Standard
Croatian.

UZ IVŠIĆEV ČLANAK

Stjepan Babić

Još u lipnju 1988. g. Mladen Perušić iz Zagreba dao nam je fotokopiju Ivšićeva rukopisa. Našao ga je u arhivu svoga rođaka dr. Miroslava Šanteka koji je za vrijeme rata bio (gospodarski) tajnik HAZU. On je rukopis prepisao bojeći se da bi se inače mogao izgubiti. Uredništvo je iste godine rukopis prihvatilo za tisak ocijenivši ne samo da je vrijedan dokument svoga vremena, nego da je važan i zbog argumentacije koja se u njemu iznosi i da ga stoga treba što prije objaviti. Kako smo tada upravo saznali, iz Marulića br. 3/1988, da je za vrijeme NDH onemogućen Hrvatski pravopis F. Cipre, P. Guberine i K. Krstića, povjerenje mi je da o svemu napišem članak i da uz njega objavimo Ivšićev tekst kao važan prilog toj problematici. Zauzet drugim poslovima nisam to stigao učiniti. Ogađao sam to znajući da Ivšićev članak neće ništa izgubiti na aktualnosti. Sada nakon objavljivanja Dokumentacije o pravopisnoj problematici 1941. godine, u 1. broju ovoga godišta, njegova aktualnost još je povećana jer se bolje uklapa u cjelinu kojoj pripada. Kao što mu sam naslov kazuje, to je jedan od priloga tadašnjoj raspravi Povjerenstva za hrvatski jezik. Šteta je samo što nemamo *Odvojeno mišljenje* dr. Marijana Stojkovića. Možda tko ima Stojkovićev rukopis ili zna gdje bi se mogao naći pa ga molimo da nam javi jer bismo rado objavili i Stojkovićevo mišljenje.

OSVRTI

NEKI NAJČEŠĆI POGREŠNI
BIOLOŠKI NAZIVI

U svim javnim glasilima svakodnevno čitamo ili slušamo niz riječi iz biologije koje su pogrešne ili pogrešno uporabljene. Ne znam da li sva ta glasila imaju lektore i da li oni mogu profesionalno obavljati svoj posao, ostaje činjenica da

se broj pogrešno upotrijebljenih riječi stalno povećava. Među njima najčešće su sljedeće:

Cvjetanje alga. U javnim glasilima u zadnje vrijeme, pogotovo ljeti, često se govori o »cvjetanju alga« (algâ kao cestâ, neki kažu algi, a moj pok. profesor botanike Vale Vouk govorio je »alaga«). Postoje dva čvrsta razloga zbog kojih je taj

izraz pogrešan. Prvi je taj što alge ne mogu cvjetati iz jednostavnog razloga što nemaju cvijeta, a drugi razlog je taj što ono za što se kaže »cvjetanje alga« ili samo »alge« i nisu alge nego su to pjenušave sluzaste nakupine koje plivaju na površini mora. Te sluzaste nakupine potječu od alga nakon ugibanja, dok same alge čine manjinu sastava. U nas je za ovu pojavu zabilježen naziv »cvjetanje mora«. Vjerojatno je taj naziv preuzet od limnologa koji već odavno upotrebljavaju naziv »vodeni cvijet« (lat. flos aquae, njem. Wasserblüte), a odnosi se na bujan razvoj planktonskih alga od kojih voda pozeleni. Takav bujan razvoj planktonskih, pretežno jednostaničnih, alga događa se redovito svakog proljeća i u moru, ali on obično nije primjetljiv na površini mora. To nije, dakle, ono što novinari nazivaju »cvjetanje alga«, a što se zbiva ljeti. Kako je došlo do tog naziva? U literaturi na engleskom jeziku, koja u današnje vrijeme prevladava, za nagli razvoj rabi se riječ »bloom« koja prvotno označava cvijet, a u figurativnom značenju i cvat (cvjetanje), pa stoga oni kažu »algal bloom« odnosno »phytoplankton bloom«. U znanstvenoj literaturi to ne izaziva nedoumice jer su ti izrazi već duboko ukorijenjeni i jednoznačni, ali u nas to može izazvati zabunu. Pravi izraz za one ljetne nakupine na morskoj površini još nemamo, a za sada najmanja pogreška je ako se kaže »cvjetanje mora« ispočetka s navodnicima, a kasnije kad (i ako) se uvriježi onda i bez njih.

Plankton. Ponekad na radiju, televiziji ili u novinama možemo čuti odnosno pročitati da se govori o planktonima. To je neispravno, jer riječ plankton postoji samo u jednini (*singulare tantum*). Ako tko želi govoriti o pojedinačnim planktonskim organizmima, a da uporabi samo jednu riječ, onda postoje dva naziva: planktoni i plankteri. **Kolikogod su ti nazivi dopušteni i ispravni, koliko sam vidio u literaturi, vrlo rijetko se upotrebljavaju.**

Želimo li se stručno i jezično pravilno izraziti, preostaje nam samo izraz »planktonski organizmi«.

Sistematske skupine. Ponekad, istina dosta rijetko, može se čuti da neki ljudi žele istaći svoju učenost, da po ugledu na biologe, rabe nazive: rod, porodica, razred itd. Ne treba ni posebno istaći da je to gotovo uvijek pogrešno. Razumljivo je da se jednom nebiologu vrlo teško snaći u hijerarhiji sistematskih kategorija i jedino stručnjaci za pojedine skupine mogu (ili bi barem morali) znati što je porodica, potporodica, natporodica itd. Dakaako da ni među sistematičarima nema uvijek suglasja o tome, ali oni barem znaju što je što u čijem sustavu. Iz tih razloga najtoplije bih preporučio nebiolozima da se ne upuštaju u vode biološke klasifikacije (kao ni u geološka razdoblja). Kako se onda izraziti pravilno a da se ne pogriješi? Vrlo jednostavno! Za to postoje tzv. »neutralni nazivi« kao što su skupina (grupa) i svojta (taxon). Pod skupinom razumijevaju se i vrste i rodovi i redovi, to mogu biti, dakle, sve sistematske kategorije, ali i organizmi koji nisu srodni, a povezuje ih neka sličnost (npr. alge, crvi, krznaši itd.). Možemo, dakle, reći da govedo spada u skupinu preživača, šupljorožaca, dvopapkara, sisavaca, a da pri tome nismo pogriješili, jer su to zaista prirodne skupine. Može se reći i grupa, ali dao bih prednost riječi »skupina« kao domaćoj pred »grupa« kao tuđicom. Naziv svojta (ili kako neki više vole tuđicu: takson) odnosi se uvijek na prirodne skupine biljaka ili životinja koje imaju zajedničko podrijetlo, ali ne moraju biti vezane uz visinu sistematske kategorije pa su stoga goveda preživači, šupljorošci itd. i prirodne skupine, dakle svojte. Nasuprot njima krznaši su skupina, ali nisu svojta jer ih sačinjavaju životinje iz raznih svojti (glodavci, zvijeri). Želimo li, dakle, pobliže odrediti kamo npr. spada sipa, dovoljno je reći da spada u skupinu glavo-

nožaca. Jezično i znanstveno (zoološki) ispravno!

Insekti. Odmah na početku moram reći da u nas nema insekata nego postoje samo kukci. Ranije su zoološki naziv *Insecta* prevodili sa »zareznici«, ali to se nije uvriježilo, nego se učvrstio naziv kukci. Naziv kukci naš je domaći, široko rasprostranjen pa nam sinonimi kao insekti ili bube nisu potrebni, jer ne obogaćuju jezik. Valja se držati svoga, a ne usvajati tudice na račun vlastitoga. Prema tome komarci, muhe, uši, bube, stjenice, pčele, mravi jesu kukci. Spomenuo bih još i to da na sredstvima za uništavanje gamadi stoji da uspješno uništavaju pauke, insekte, grinje itd. To je neispravno. Ispravno bi bilo: ili uništava predstavnike skupina *Insecta*, *Acari*, *Aranea* itd., ili pak uništava predstavnike kukaca, grinja i pauka itd. Jedno ili drugo!

Sedmo čulo. To je naziv jedne emisije na TV Zagreb, a često se inače govori o čulima. Moram priznati da zavidim ljudima koji imaju više čula. Ja naprimjer imam samo jedan par čula, a to su uha. Sve ostalo su osjetila (uključujući i uha). Uporaba riječi čula u smislu osjetila velika je pogreška koju ne bi smjela mimoići lektorska crvena olovka, samim tim što je lektor morao završiti osnovnu školu u kojoj je učio o osjetilima, a ne o čulima.

Ovo je samo nekoliko najčešćih krivo uporabljenih naziva iz biologije koji se vrlo često susreću u glasilima i koje bi trebalo strpljivim radom lektora i svih sudionika javnih glasila postupno isključivati.

Zdravko Štević

O HRVATSKOM PRAVOPISU
STJEPANA BABIĆA, BOŽIDARA
FINKE I MILANA MOGUŠA

U normalnim političkim prilikama narodnoga života pojava novoga pravopi-

snog priručnika, dakako pod uvjetom da takva knjiga ne zahtijeva velike promjene u dotadašnjem pravopisnom uzusu, nigdje u svijetu ne izaziva posebnu pažnju javnosti. U političkim, društvenim, kulturnim, obrazovnim i drugim uvjetima života hrvatskog naroda poslije drugog svjetskog rata normativni pravopisni priručnici bili su u nas usko, subinski vezani s priznavanjem - ili, barem, prešutnim dopuštanjem imena hrvatskog jezika, osobito njegova ostvarivanja kao standardnog jezika hrvatskog naroda.

Premda je neposredno nakon rata bilo određenih jezičnih prisila - sjećam se, na primjer, da su neki gimnazijski profesori hrvatskog jezika zahtijevali od svojih učenika da upotrebljavaju internacionalna imena mjeseći, a pojavu narodnih njihovih imena u zadaćama kažnjavali slabijom ocjenom, da je Andreisova knjiga koja je neposredno pred rat izašla pod naslovom »Povijest glazbe« u drugom svojem izdanju (god. 1951) postala »Historija muzike«, sjećam se i drugih sličnih pojava - ipak se naš jezik nazivao hrvatskim bez većih javnih protivljenja. U Hrvatskoj je na snazi bio Boranićev »Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika« (njegovo je deseto izdanje izašlo, s odobrenjem Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu NRH, god. 1951), dakle pravopis s tradicijskim odredbama fonološkoga pravopisa, kakav se bez većih, bitnih promjena (s izuzetkom ratnih godina) primjenjivao u Hrvatskoj od Brozova Hrvatskoga pravopisa, god. 1892, do zadnjeg, desetog izdanja Boranićeva pravopisa.

Međutim, takva je situacija, znamo to dobro, smetala unitaristima, koji su svoje ciljeve nastojali ostvariti, među ostalim mjerama državnih, političkih, ideoloških, gospodarskih i drugih prisila, također i zatiranjem posebnosti hrvatskoga jezika, i u njegovu leksiku, i u njegovu pravopisu, a u prvom redu zatiranjem